

Machut-Kowalczyk, Joanna

Ustalanie składu rady familijnej na podstawie Kodeksu Napoleona na obszarze działalności łączyckiego sądu pokoju

Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego 14, 183-197

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JOANNA MACHUT-KOWALCZYK
(Łódź)

Ustalanie składu rady familijnej na podstawie Kodeksu Napoleona na obszarze działania łęczyckiego sądu pokoju

Zusammensetzung des Familienrates aufgrund des Code Civil auf dem Zuständigkeitsgebiet des Friedensgerichts in Łęczyca

Defining the composition of the Council for Families on the grounds of the Napoleonic Code within the jurisdiction of the Court of Peace in Łęczyca

1. Zagadnienia wstępne. 2. Członkowie rady familijnej: 2.1. Członkowie wezwani, 2.2. Członkowie przybrani, 2.3. Ograniczenia dotyczące członków, 2.4. Wymówienie się od uczestniczenia w radzie familijnej w charakterze członka. 3. Plenipotenci. 4. Przewodniczący: 4.1. Właściwość rzeczowa, 4.2. Właściwość miejscowa. 5. Charakter udziału opiekunów w radzie familijnej. 6. Środki mające zapewnić sprawne funkcjonowanie rady familijnej: 6.1. Poprawne wezwanie członków przez Kurendę i pouczenie o karze przewidzianej za niestawienie się na wyznaczonym terminie. 6.2. Odroczenie posiedzenia i zapozwanie nieobecnych członków na ich koszt. 7. Podsumowanie.

1. Einführende Bemerkungen. 2. Mitglieder des Familienrates: 2.1. Geladene Mitglieder. 2.2. Gewählte Mitglieder. 2.3. Beschränkungen in Bezug auf die Mitglieder. 2.4. Entschuldigung aus der Teilnahme am Familienrat. 3. Bevollmächtigte. 4. Vorsitz: 4.1. Sachliche Zuständigkeit. 4.2. Örtliche Zuständigkeit. 5. Charakter der Beteiligung des Vormundes in dem Familienrat. 6. Mittel für effiziente Funktionsweise eines Familienrates: 6.1. Ordnungsgemäße Ladung mit einem Rundschreiben und Belehrung über die Strafe für das Nichterscheinen am gegebenen Termin. 6.2. Vertagung und Neuladung abwesender Mitglieder auf ihre Kosten. 7. Zusammenfassung.

1. Introductory questions. 2. Members of the Council for Families: 2.1. Members summoned, 2.2. Adopted members, 2.3. Limitations concerning members, 2.4. Excuses used to justify not participating as a member of the Council for Families. 3. Powers of attorney. 4. Chairman: 4.1. Material jurisdiction, 4.2. Geographic jurisdiction. 5. Character of participation of custodians in the Council for Families. 6. Means of ensuring efficient operation of the Council for Families: 6.1. Effective summoning of the members by the Circulars and information about the penalty envisaged for failure to arrive at the set term, 6.2. Rejoining the session and summoning the absent members at their expense; 7. Conclusion.

1

Wprowadzone Kodeksem Napoleona na ziemiach Księstwa Warszawskiego prawo opiekuńcze, przewidywało powierzenie powoływania opieki i sprawowania nad nią nadzoru radzie familijnej. Miał to być organ usytuowany między

opiekunem i sądem pokoju, sprawującym z ramienia władzy publicznej nadzór nad opieką¹. Rada miała być zwoływana w celu podejmowania uchwał dotyczących się opieki nad małoletnim. Ważność tych decyzji zależała od tego, czy obradowała ona w składzie ustalonym przez ustawę.

Kolegium składającemu się z krewnych, powinowatych, przewodniczyć miał sędzia pokoju. Dla ważności aktów rady wymagano przy ich podejmowaniu obecności przynajmniej 5 członków², poza sędzią pokoju. Liczba członków nie mogła jednak przekraczać sześciu, wyłączony był sytuację, w której pupil miał liczniejsze rodzeństwo³. Art. 410 KN stanowił, iż gdyby doszło to powołania na członków rady rodzinnej krewnych i powinowatych z okręgów spoza miejsca zamieszkania pupila, niektórzy z obecnych powinni zostać wyłączeni tak, aby rada składała się z 6 członków⁴. Zgodnie z art. 407 KN połowa członków winna się wywodzić z linii macierzystej, a połowa z linii ojcowskiej pupila. Ustawodawca francuski wymagał, aby członkowie zamieszkiwali w gminie, w której została ustanowiona opieka, bądź w odległości dwóch miriametrów od niej. O tym, który z członków wchodził w skład rady, decydował stopień pokrewieństwa bądź powinowactwa⁵. Ustawodawca zastrzegł jednak pierwszeństwo dla krewnego przed powinowatym tego samego stopnia, a w wypadku dwóch krewnych tego samego stopnia, dla starszego z nich⁶. Do rady należały też krewnie wstępne, żyjące w stanie wdowieńskim, jak również wstępni płci męskiej, nawet wówczas gdy się od opieki prawnie wymówili⁷. Dodatkowo zgodnie z art.

¹ H. Grynwaser, *Kodeks Napoleona w Polsce*, Themis Polska, Warszawa 1915, s. 29.

² Art. 385 Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego (art. 415 obowiązującego przed 1825 r. Kodeksu Napoleona, wymagał obecności przynajmniej trzech czwartych liczby członków przywołanych. Ustawodawca określał, że maksymalnie rada może składać się z sześciu członków. Wynikałoby z tego, że minimalna liczba członków wynosiłaby cztery i pół członka. Ponieważ nie byłoby to możliwe do osiągnięcia, zaokrąglano tę liczbę do 5).

³ Art. 408. Kodeksu Napoleona [dalej: KN]. Zgodnie z tym przepisem rodzeni bracia małoletniego i mężowie jego siostr nie podlegali ograniczeniu co do liczby członków rady rodzinnej. Jeżeli było ich sześciu, albo i więcej, wszyscy mieli wchodzić w skład tego organu.

⁴ Art. 380. Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego [dalej: KCKP]; *Zasady prawa cywilnego obowiązującego w Królestwie Polskim*, Antoni Okolski, Warszawa 1885, s. 176.

⁵ W protokole z posiedzenia rady rodzinnej z 1813 r. stwierdzono, że prawo nakazuje członków rady rodzinnej powoływać w następującej kolejności: najpierw krewnych, następnie powinowatych. W przypadku braku wskazanych osób uprawnionych, idą osoby zaprzyjaźnione z rodzicami małoletnich. W ten sposób uzasadniono pominięcie brata zmarłego ojca, który daleko mieszkał i nie wykazywał zainteresowania opieką nad małoletnimi, *Akta opiekuńcze Nieletnich po niegdyś P. Benjaminie Gottlieb Heringu*, Sygn. 4, Sąd Pokoju Powiatu Łęczyckiego, Archiwum Państwowe w Łodzi [dalej: APŁ], s. 11.

⁶ Art. 407. KN.

⁷ A. Okolski, *Zasady prawa cywilnego obowiązującego w Królestwie Polskim*, Warszawa 1885, s. 174.

449. KN krewni lub powinowaci, którzy żądali zwołania rady familijnej, mogli uczestniczyć w posiedzeniu w tym celu zwołanym⁸. W protokołach z posiedzeń rady często przed powzięciem uchwał, potwierdzano zgodność składu z prawem (np. w 1818 r. w protokole rady familijnej po wymienieniu członków wywodzących się z „*Linii Oyczystey*” i „*Macierzystey*”, pojawiła się wzmianka: *Jedni Krwią złączeni, drudzy zaścistą Przyjaźnią z Zmarłym Oycem Nieletnich zażyli y podług Artykułu 409 Kodexu Cywilnego legalnie Komplet ... Rady Familyney składający uznaniem zostali*)⁹. Członkowie rady familijnej po zapisaniu komparycji składali oświadczenie, iż w okręgu nie ma więcej bliższych krewnych¹⁰. Na posiedzeniu rady familijnej w 1823 r. zgromadzeni zapewnili: *Zareczając iaknayuroczyściey, iż z przyczyny odległości mieysca w okolicach tutejszych żadni krewni tak z strony Oyca iako i Matki się nie znayduią... Dla Braku zatem Krewnych i powinowatych przedstawiono naybliższych Krewnych i Sąsiadów*¹¹. W 1823 r. odbyło się również posiedzenie rady familijnej, której skład dopełniony został obywatelami, którzy mieszkali w sąsiedztwie. Tak jak poprzednio, pojawiła się formułka zapewniająca, że brak jest bliższych krewnych bądź powinowatych¹².

Od 1825 r. w Królestwie Polskim zaczął obowiązywać Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego. Większość przepisów wpływających na zasady kreowania składu rady familijnej pozostała niezmieniona. Jedną z ważniejszych zmian było uprawnienie prezydenta, burmistrza lub wójta, do przewodniczenia radzie familijnej w opiece, w której majątek pupila nie przekraczał 10 000 złotych¹³.

⁸ Art. 449. KN. *Krewni lub powinowaci, którzy żądali zwołania rady familijnej, mogą wpływać do tej sprawy, która będzie instruowaną i sądzoną w sposobie spraw nagłych*. Od 1825 r. tę materię regulował art. 421. KCKP.

⁹ *Akta Opiekuńcze dla Nieletnich pozostałych po Zmarłym Abrachamie Grinfeld, Sąd Pokoju Powiatu Łęczyckiego, Sygn.10, Sąd Pokoju Powiatu Łęczyckiego*[dalej: SPPL], APŁ, k. 2; podobnie: *Akta Opiekuńcze Nieletnich Felicjana y Melchiora Piaseckich, Sygn. 12, APŁ, Sąd Pokoju Powiatu Łęczyckiego, k. 20, 22.*

¹⁰ *Akta Opiekuńcze Nad Nieletniemi po S. P. Janie Will [...], Sygn. 22, SPPL, APŁ, s. 3-4.* Podobnie np.: *Akta Opiekuńcze dotyczące Niewiarowskiej, Sygn. 23, SPPL, APŁ, k. 5, Akta nieletnich po s. P. Annie Secundo voto Jaraczewskiej pozostałych dwojga Dzieci, Sygn. 14, SPPL, APŁ, s. 20, Akta Opiekuńcze nieletnich Willów po s. P. Gottfrydzie Will z Dąbia, Sygn. 15, k. 3, Akta Opiekuńcze nad nieletnią Krystyną Wizer po s. P. Małżonkach Krzysztofie i Maryannie z Rysków Wizer, Sygn. 21, SPPL, APŁ, k.21, Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Opieki Nieletnich po niegdy Ignacem Duninie, Sygn. 28, APŁ, k. 33, k. 11.*

¹¹ *Akta Opiekuńcze nad Nieletniem Bogumile Bastanie Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego, Sygn. 20, APŁ, s. 6.*

¹² *Zareczając iaknayuroczyściey iż z żadnych Stron to iest z Strony Jana Wilkońskiego, Jako i Zmarłej Zony Jego Franciszki z Dortmanów w Okregu tutejszym, nie znayduią się krewni ani Powinowaci [...]. Akta Opiekuńcze Nieletnich Wilkońskich, SPPL, APŁ, Sygn. 19, k. 5.*

¹³ Art. 386 KCKP.

2

2.1. Członkowie wezwani¹⁴ byli to krewni, powinowaci (pupila) bądź w ich braku przyjaciele przynajmniej jednego z rodziców, a gdyby tych nie było, to sąsiedzi, których sąd pokoju wezwał na posiedzenie rady familijnej¹⁵. Zgodnie z art. 409 i 410, gdy brak było dostatecznej liczby członków prawem określonych, sąd wzywał dalszych stopniem krewnych lub powinowatych z obcego okręgu, albo obywateli z własnego okręgu, którzy przyjaźnili się stale z ojcem lub matką¹⁶. Art. 379 KCKP stanowił, iż prezydent, burmistrz lub wójt, w razie braku dostatecznej liczby członków w gminie wiejskiej, względnie okręgu miasta, miał obowiązek wezwać dalej mieszkających jedynie na żądanie stron zainteresowanych. W przeciwnym razie wzywać miał do składu: w miastach właściciele domów, a po wsiach gospodarzy rolników ze swojego okręgu. Pierwszeństwo przysługiwać miało przyjaciom matki lub ojca¹⁷.

Najbliżsi krewni i powinowaci wchodzili do składu rady familijnej z mocy samego prawa. W testamencie nie wolno było wyznaczać obcych w miejsce krewnych, powołanych z mocy prawa do składu rady familijnej¹⁸. Sędzia samodzielnie nie wyznaczał członków rady familijnej. Winien bowiem posiłkować się listą osób załączoną do wniosku o zwołanie rady familijnej bądź protokołami z poprzednio odbytych rad. Gdy zwoływano taką radę po raz pierwszy, a suplikant nie wskazał kandydatów na członków, sędzia w odpowiedzi na wniosek żądał takiej listy. We wniosku o zwołanie rady familijnej adresowanym do Sędziego Pokoju Powiatu Łęczyckiego z roku 1810, wystosowanym przez braci zmarłego ojca nieletniej, użyto następującego sformułowania: *na zasadzie Artykułu 406 Kodexu Cywilnego dopraszamy się Jaśnie wielmożnego Sędziego Pokoju aby na ten Koniec Radę Familijną zwołać raczeł w Terminie iak naykrotszym. Do skutku zaś Jey w myśl § 407 tegoż Kodexu przedstawiamy na Członków z Linii Oyczystey ... z Linij macierzystey*¹⁹. Wezwani kandydaci po stawieniu się na wyznaczonym terminie byli zatwierdzani przez sąd²⁰.

¹⁴ Art. 407. KN: *Rada familijna, składać się będzie, nie licząc Sędziego Pokoju, z sześciu krewnych lub powinowatych, wezwanych* (S. Zawadzki, *Prawo Cywilne obowiązujące w Królestwie Polskiem*, t. I, s. 27).

¹⁵ Art. 407–410 KN, *ibidem*, s. 27–28.

¹⁶ Art. 409–410 KN (od 1825 art. 378 KCKP).

¹⁷ Art. 379 KCKP

¹⁸ D. Skurzalski, *Jurysprudecya Cywilna systematycznie ułożona*, Warszawa 1895, s. 23.

¹⁹ *Akta opiekuńcze nieletniey Julianny Zabokrzyckiey*, SPPL, APŁ, Sygn. 7, APŁ, k. 1.

²⁰ *ponieważ iedni krewni iako i powinowaci, dla odległości miejsca znajdujący się, gdy ...inne stawić się nie mogą za tym stosownie do Artykułu praw 409 w braku krewnych i powinowatych iak i Obywatele w teyże samey Gminie zamieszkali, dobrze znani, a z tąd mieli związki przyjaźni, z niegdy Wżnym Stokowskim a ... Matoletnich Oycem, są na Członków Rady Familyiney wezwa-*

Sąd wzywał najczęściej krewnych wskazanych przez suplikanta²¹. We wnioskach pojawiały się też ogólne wytyczne dotyczące składu takiej rady²². Zwołując kolejną radę familijną, można było skorygować jej skład²³. Co do zasady sąd wzywał członków, którzy uczestniczyli w poprzednich radach²⁴. Przykładowo w 1822 r. podsędek zarządził, aby pisarz wybrał spośród członków uczestniczących w poprzednich uchwałach 6 najbliższych krewnych i sporządził kurendę²⁵. Jeżeli skład ulegał zmianie, na początku posiedzenia wyjaśniano zaistniałą sytuację: *W Składzie takowym, iak wyżey wyszczególniono zaszła nayprzod Kwestja, że Członki Komplet dzisieyszy stanowiące nieznayduią się wszystkie te Same, które na Posiedzeniu Ostatnim, czyli dnia Dziesiątego Grudnia 1811° R^u odbytym, zasiadyły, a zatem czyli Rada z osób na Termin dzisieayszym powołanych złożona, bydyż może legalną y stanowiącą. Kwestya ta, po ścisłym Rozważeniu, że większa prawie liczba Członków, do Składu dawniejszego należących, dzisiaj osobiście zasiada, reszta zaś dla nastąpioney śmierci, y sprawowania Urzędów Publicznych w znacznym dość oddaleniu, bydyż powołańmi nie mogły, a w Zgromadzeniu obecnym, wszyscy zasiadający, są połączeni Krwią, z zmarłym Małoletniego Oycem, y pozostałą przy życiu Matką, Rozwiązana zostaje, przez Nas Prezydującego sędziego, na Fundamencie Artykułu 416 Kodexu Cywilnego, przy większości zwłaszcza Głosów, że Rada zasiadająca jest legalną y decydować Mocna, w przedmiotach, które dziś pod Jey, rozpoznanie przedstawione bydyż maią²⁶.*

ni, i przez Sąd przyjęci Akta Opiekuńcze Nad pozostałymi Małoletnimi po niegdy Sp. Faustynie Stokowski, Sygn. 3, SPPL, APŁ, s. 19). Podobnie: Akta dotyczące się zwołania Rady Familijnej nieletniego Izydora Śluckiego jedynego syna ś. p. Rafała Śluckiego, Sygn. 2, SPPL, APŁ s. 56.

²¹ Akta opiekuńcze dotyczące Niewiarowskiej, SPPL, APŁ, Sygn. 23 k. 2.

²² Wnioskodawca, prosząc o zwołanie rady familijnej, chce, by składała się z członków mieszkających w pobliżu majątku małoletnich. (Akta opiekuńcze dotyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś. P. Ontonem Szamowskim z Regilewa, Sygn. 5, APŁ, s. 54–55).

²³ Aby uczynić zadość prawu te same członki poza dwoma niedotyczących famili Szadkowskich iako i Jaraczewskich to jest wielmożnych Xiędza Dikona y Jakoba Soieckich na których miejsce mianuie Krwi Antoniego Jaraczewskiego w Łęczycy iako stryia y W. Woyciecha Jaraczewskiego w Piaskach mieszkających Radę Familijną składać mogą, w powtornym składzie Przedmioty Radzie Familijney obszernie na Posiedzeniu przedstawione zostaną (Akta nieletnich po s. P. Annie Secundo voto Jaraczewskiej pozostałych dwojga Dzieci, APŁ, Sygn. 14, k. 1-2, [dalej: Akta nieletnich po s. P. Annie Secundo voto Jaraczewskiej ...]).

²⁴ Sąd w rezolucji przychylając się do noty suplikanta wzywa za tym Członki iuż raz na tey Radzie familijney znaydujące się iako - Akta opiekuńcze dotyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś. P. Antoniem Szamowskim z Regilewa, Sygn.5, SPPL, APŁ, s. 14, [dalej: Akta opiekuńcze dotyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś. P. Antoniem Szamowskim ...].

²⁵ Akta Opiekuńcze Nad pozostałymi Małoletnimi po niegdy Śp. Faustynie Stokowski, Sygn. 3, SPPL, APŁ, s. 59.

²⁶ Akta dotyczące się zwołania Rady Familijnej nieletniego Izydora Śluckiego jedynego syna ś. p. Rafała Śluckiego, Sygn. 2, SPPL, APŁ, s. 56–58 [dalej: Akta dotyczące się zwołania Rady Familijnej nieletniego Izydora Śluckiego ...].

2.2. Prawodawca przyznał sędziemu pokoju uprawnienie, by w razie konieczności, uzupełniał skład rady rodzinnej krewnymi, którzy zamieszkiwali dalej bądź obywatelami z tej samej gminy, których łączyła przyjaźń przynajmniej z jednym z rodziców²⁷. Zgodnie z art. 410 KN, sędzia pokoju mógł zastąpić przybyłych krewnych innymi mieszkającymi dalej, bliższego bądź równego stopnia, nie przekraczając liczby krewnych ustawowo przewidzianej²⁸. Jeżeli ze względu na ważną przyczynę powołany członek nie stawiał się na wyznaczonym terminie, wówczas można było na jego miejsce wyznaczyć inną osobę²⁹. Członek rady rodzinnej mógł zatem zostać powołany w trakcie posiedzenia rady, przy spisaniu obecnych członków³⁰. I tak np. w 1813 r. po sprawdzeniu obecności członków rady rodzinnej, i stwierdzeniu braku dwóch, sąd przybrał na miejsce jednego z nich W. Mikołaja Szczawińskiego, pisarza aktowego powiatu łęczyckiego, a na miejsce drugiego Antoniego Jaraczewskiego obrońcę powiatu łęczyckiego³¹. Po przybyciu wezwanych na posiedzenie dochodziło niejednokrotnie do zmian personalnych w radzie. W protokole odroczenia posiedzenia rady rodzinnej z 1824 r. zgromadzeni w miejsce zwolnionego członka obrali obecnego na posiedzeniu obywatela, który włożył na siebie obowiązek przyjął. Po czym potwierdził chęć bycia członkiem, stawiając znaki trzech krzyży (nie umiał pisać)³².

2.3. Członkiem rady rodzinnej mogła być tylko osoba pełnoletnia, korzystająca z pełnej zdolności do czynności prawnych³³. Kategorię osób wyłączonych od członkostwa w radach rodzinnych stanowiły osoby, które uległy śmierci cywilnej. Ponieważ art. 25 Kodeksu Cywilnego stanowił, iż ten, kto uległ śmierci cywilnej, nie mógł być *mianowany opiekunem, ani wpływać do czynności doty-*

²⁷ Art. 409. KN.

²⁸ Art. 410. KN, podobnie w art. 380. KCKP.

²⁹ Art. 414 KN; A. Okolski, *op. cit.*, s. 177; art. 384 KCKP.

³⁰ *Gdy zaś Józef Byszewski w Kotkowie zamieszkały z przyczyny słabości stanąć nie był wstanie, zaprosił J.W. Sędziego Prezydium W. Antoniego Bądkowskiego tu przytomnego, a Wuję nieletnich powyżej wyrażonych Dzieci, ażeby wspólnie z innymi członkami zasiadł, i przy obradach był przytomny. Stawiający przyjął chętnie Obowiązek członka Rady rodzinnej wskazane miejsce zabrał (Akta Opiekuńcze Nieletnich po s. p. Barbarze z Badowskich Galeckiej pozostałymi Dziećmi, Sygn. 16, SPPL, APŁ, k. 3).*

³¹ *Akta opiekuńcze dotyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy s. P. Antoniem Szamowskim*, s. 6–7. Inne przykłady posiedzeń, podczas których doszło do przybrania członków: *ibidem*, s. 39. *Akta nieletnich po s. P. Annie Secundo voto Jaraczewskiej*, k. 14, podobnie: *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Opieki Nieletnich po niegdy Ignacem Duninie*, Sygn. 28, APŁ, k. 16.

³² *Akta Opiekuńcze nad nieletnią Krystyną Wizer po s. P. Małżonkach Krysztofie i Maryannie z Rysków Wizer*, SPPL, Sygn. 21, APŁ, k. 28 [dalej: *Akta Opiekuńcze nad nieletnią Krystyną Wizer...*].

³³ Art. 442 KN; A. Okolski, *op. cit.*, s. 185.

czących opieki³⁴. Art. 21 KCKP za to przewidywał, iż skazany wyrokiem naocznym na karę główną, od momentu jego uprawomocnienia się pozbawiony był własnej woli. Taka osoba nie mogła być członkiem żadnej rady familijnej³⁵.

Prawo opiekuńcze w XIX w. z zasady nie uprawniało kobiet do uczestniczenia w radach familijnych. Wyjątkiem była matka, opiekunka dobrowolna i pozostałe wstępne, pozostające w stanie wdowieńskim. Kobiety, były uważane za mniej zdolne do sprawowania opieki³⁶. W praktyce ta zasada była w pełni respektowana. W 46 opiekach funkcjonujących w okręgu nie zdarzyła się sytuacja, aby kobieta wchodziła w skład rady familijnej. Krewne występowały jedynie z wnioskami o zwołanie rady familijnej³⁷.

Członkami rady familijnej nie mogły być osoby ubezwłasnowolnione. Według z art. 495 KN, *Ci, którzy żądali pozbawienia własnej woli, nie mogli należeć do składu rady familijnej; jednakże współmężonek i dzieci osoby, której ubezwłasnowolnienie było żądane, mogli być do rady przypuszczeni, ale w niej głosu stanowczego mieć nie będą*³⁸.

Ustawodawca, chroniąc interesy pupila, wyłączył od udziału w radzie wszystkich mających z małoletnim sprawę, przez którą mógłby być zagrożony małoletni albo jego majątek³⁹. Prawodawca nie pozwalał, aby na członków rad wybierać cudzoziemców w opiekach nad małoletnimi Polakami, jeżeli nie zachodziły okoliczności opisane w art. 11 i 12 KCKP. Niechrześcijanie nie wchodziłi w skład rady familijnej pupila wychowywanego w wierze chrześcijańskiej. Podobne ograniczenie dotyczyło osób związanych ślubami zakonnymi, duchownych wyznania ewangelicko-augsburskiego, jeżeli nie uzyskali zgody swojego konsystorza⁴⁰.

³⁴ Art. 25 KN.

³⁵ A. Wrotnowski, *O śmierci cywilnej i o prawach byłych wychodźców polskich ze stanowiska sądownego*, Poznań 1859, s. 24–25.

³⁶ A. Okolski, *op. cit.*, s. 185.

³⁷ Np.: *Akta Opiekuńcze Nieletnich Wężyków Sp. J. W. Adama Wężyka Sukcesorów*, Sygn. 9, SPPL, APŁ, k. 1; *Akta Opiekuńcze nieletnich Skoniecznych*, Sygn. 13, APŁ, k. 2–3; *Akta Opiekuńcze Nieletnich po ś. p. Barbarze z Badowskich Galeckiej pozostałemi Dziećmi*, Sygn. 16, APŁ, k.1–2 [dalej: *Akta Opiekuńcze Nieletnich po ś. p. Barbarze z Badowskich Galeckiej*]; *Akta Opiekuńcze ... nieletnich Dussów*, Sygn. 6, APŁ, k. 123–124.

³⁸ Art. 495 KN.

³⁹ Art. 442 KN, Art. 414 KCKP; A. Okolski, s. 185.

⁴⁰ Art. 414 KCKP, A. Okolski, *op. cit.*, s. 185.

Zgodnie z art. 445 KN, kto był *wyłączony od opieki, albo z niej złożony, ten członkiem rady familijnej być nie mógł*⁴¹. Tak też osoba wzywana na członka rady familijnej w odpowiedzi na okazaną jej na Kurendę stwierdziła: *Gdy od opieki Małolet. Niegdy W. Ant. Szamowskiego oddalony zostałem, dla iego ani Członkiem Rady familijney byż niemam Prawa*⁴².

2.4. Członek rady familijnej mógł się od obowiązku uczestniczenia w niej wymówić. Wyłączano wówczas członków, którym stan zdrowia, sprawowanie urzędu bądź odległe zamieszkanie nie pozwalało na uczestniczenie w posiedzeniach rady familijnej. Raz pominięty krewny mógł jednak później zostać wezwany na członka i brać udział w podejmowaniu uchwał. W praktyce, gdy zachodziła jedna z wymienionych uprzednio okoliczności, krewny domagający się zwołania rady familijnej, informował sąd o przeszkodzie i wskazywał, na miejsce zwolnionego od uczestniczenia w radzie, inną osobę⁴³. Miały też miejsce w praktyce sytuacje, gdy o wyłączeniu członka decydowano na posiedzeniu i tam również powoływano nowego na jego miejsce. W protokole odroczenia posiedzenia rady familijnej z 1824 r., zgromadzeni oświadczyli, iż zwalniają od stawiania jednego z członków ze względu na jego zły stan zdrowia⁴⁴. Sędzia mógł również uwolnić nieobecnego członka od obowiązku uczestniczenia w posiedzeniach, jeżeli skład był wystarczający⁴⁵. Członkowie zwalniali się od uczestniczenia w radzie listownie, informując opiekę o powodach, dla których na radę familijną stawić się nie mogli⁴⁶. W 1817 r. wśród uczestniczących w posiedzeniu rady familijnej znalazł się *W. Daniel Słubicki w Dobrach Wolka Zwanych w Powiecie Kowalskim a to w Mieysce W⁸⁰ Ignacego Krąkowskiego, który listem Swoim, d.d. 11 Miesiąca y r. b. do akt Załączonym niemożnością Stawienia się na dzisiayszym posiedzeniu Rady Familijney wymowił*⁴⁷.

⁴¹ Art. 445. KN., podobnie art. 417 KCKP.

⁴² *Akta opiekuńcze dotyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś. P. Antoniem Szamowskim* s. 45.

⁴³ Np. matka we wniosku o zwołanie rady familijnej prosiła sąd, aby przyjął Jana Leszczyńskiego, gdyż poprzedni członek *dla zbytnej odległości stanąć nie może[...]*. *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Opieki Nieletnich po niegdy Ignacem Duninie*, APŁ, Sygn. 28, k. 14.

⁴⁴ *Akta Opiekuńcze nad nieletnią Krystyną Wizer ...*, k. 28, podobnie: *Akta Opiekuńcze Nad Nieletnimi po S.P. Janie Will*, Sygn. 22, APŁ, s. 3–4.

⁴⁵ *Gdy zaś na Koniec w Kurrendzie umieszczony Członek Xiądz Michał Łyszkowski Proboszcz Piecuwskiej, mimo uczynionego wezwania niestawił, uwalnia go JW. Sędzia Prezydujący wraz zgromadzoną Radą Familijną od stawiania, rozważając, że liczba członków prawem określona, jest dostateczna [...]*. (*Akta Opiekuńcze Nielenich po s.p. Barbarze z Badowskich Galeckiej pozostałymi Dziećmi*, Sygn. 16, SPPL, APŁ, s. 3).

⁴⁶ Krewny poinformował opiekunkę główną, że z powodu śmierci dziecka i poronienia przez jego żonę drugiego następnego dnia nie będzie mógł przybyć, *Akta dotyczące się zwołania Rady Familijnej nieletniego Izzydora Słuckiego* s. 64.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 70.

3

Co do zasady członkowie powinni się stawić osobiście⁴⁸. Sąd, wzywając członków, mógł wskazać, że mają się stawić *osobiście lub przez szczególnie umocowanych*⁴⁹. Mogli być więc reprezentowani przez pełnomocników. Prawodawca nie określał formy, w jakiej to pełnomocnictwo miało być udzielone. Stosowano zatem ogólne zasady o pełnomocnictwie, zgodnie z którymi mogło być ono udzielone tak w akcie urzędowym, jak i w prywatnym⁵⁰. Były to pełnomocnictwa szczególne, upoważniające do wzięcia udziału w konkretnej radzie familijnej⁵¹ (Np. *Deklarując że to wszystko Co ustanowiony moy Pełnomocnik w Imieniu moiem wniesie y zrobi To ja zawsze Stałe y jakby przeze mnie samego działane było przyjąć y dotrzymać zapewniam w Dowód czego nineyszem Pełnomocnictwo ręką własną w przytomności dwóch uproszonych świadków podpisuję*)⁵².

Najczęściej członkowie umocowywali plenipotentów listownie. Taki list załączano do akt opiekuńczych. Upoważniano krewnych, przyjaciół, rzadziej wykwalifikowanych pełnomocników. Pełnomocnik mógł zastępować tylko jedną osobę⁵³. Zgodnie z art. 382. KCKP członek rady familijnej nie mógł być pełnomocnikiem innego członka⁵⁴.

Pełnomocnictwa najczęściej udzielali członkowie, którzy ze względu na zły stan zdrowia, sprawowany urząd bądź wyjazd byli pozbawieni możliwości uczestniczenia w posiedzeniu, na które zostali wezwani: *Niżey Podpisani Wezwani na Członków Rady Familyney Nieletniego Izydora Słuckiego, zaięci będąc Służbą Publiczną w Mieście Departamentowym Warszawie, a przeto nie-mogąc na posiedzenie rzeczoney Rady ziechać, upoważniamy w Imieniu Swym, a nayprzod Pierwszy Antoni Grabski w miejsce swoje W^o Józefa Miroszewskiego*

⁴⁸ Np. *Wzywa Następujące Członki ... Aby się na audiencji Sądu Pokoju w Łęczycy w Izbie audencyonalney Zwyczajnie Swoie posiedzenie odbywającej w dniu 2^{im} Miesiąca Marca r. b. osobiście do odbycia Rady Familyney Stawili, Akta Opiekończe Nieletnich Skoniecznych, Sygn. 13, SPPL, APŁ, k. 1.*

⁴⁹ Akta nieletnich po s. P. Annie Secundo voto Jaraczewskiej pozostałych ..., k. 9.

⁵⁰ A. Okolski, *op. cit.*, s. 176.

⁵¹ Art. 412. K.N. (*Krewni, powinowaci, lub przyjaciele, tak zwołani, obowiązani będą. stawić się osobiście, albo przez pełnomocników szczególnych. Pełnomocnik jedną tylko osobę zastępować może*).

⁵² *Akta opiekuńcze dotyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś. P. Ontonem Szamowskim...*, s. 24. Pełnomocnik wyznaczony przez tego członka przyjął w jego imieniu opiekę główną na najbliższym posiedzeniu, z której następnie ów krewny usiłował się wymówić powołując się na zły stan zdrowia (s. 25–26).

⁵³ A. Okolski, *op. cit.*, s.176.

⁵⁴ Art. 382 KCKP.

Podsędką powiatu Łęczyckiego. Drugi zaś Leon Strzałkowski W. Jana Grębeckiego, do odbycia posiedzenia teyże Rady tak dalece, iż Ci mocni są wszystko uskutecznić tak, iak byśmy sami zrobili co do czego Pismo niniejsze podpisem Rąk swych stwierdzamy. Dan 20. Listopada 1811 ... w Warszawie⁵⁵.

4

4.1. Pod rządami KN nie było wątpliwości, że radzie przewodniczyć miał sędzia pokoju z głosem stanowczym⁵⁶, a gdyby doszło do równego podziału zdań, przeważającym⁵⁷.

Natomiast po wejściu w życie KCKP kryterium majątkowe spod jurysdykcji sądów pokoju wyłączyło rady rodzinne ubogich pupili. W radach zwoływanych przez sąd, czynności związane z przewodniczeniem radom, ich zwołaniem i odbywaniem były w praktyce rozdzielone pomiędzy sędziego pokoju i podsędką. Początkowo podsędek, podpisując się pod protokołem z posiedzenia rady, zaznaczał, że działał w zastępstwie sędziego pokoju⁵⁸. Zgodnie z KCKP przewodniczenie radom rodzinnym przez podsędków nie miało już charakteru zastępstwa⁵⁹. Mimo to sporadycznie w protokołach nadal pojawiały się informacje, że podsędek zastępuje sędziego pokoju⁶⁰. Rady rodzinne miały odbywać się pod powagą sądu⁶¹ – nie było natomiast wymogu, aby przewodniczącym

⁵⁵ *Akta dotyczące się zwołania Rady Rodzinnej nieletniego Izzydora Śluckiego*, s. 40.

⁵⁶ A. Okolski, *op. cit.*, s. 177.

⁵⁷ Art. 416 KN.

⁵⁸ Np. *Akta opiekuńcze dotyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś. P. Ontonem Szamowskim...*, s. 38–43; *Akta Opiekuńcze Nad pozostałymi Małoletnimi po niegdy Sp. Faustynie Stokowskim*, Sygn. 3, APŁ, s. 55–58, *Akta Opiekuńcze nad nieletnią Krystyną Wizer...*, k. 25–26.

⁵⁹ Świadczy o tym bardzo duża liczba rad odbywanych pod prezydencją podsędką i brak przy podpisie wzmianki o zastępstwie. Np.: *Rada Rodzinna pod prezydencją Podsędką w Kompecie powyższym zebrana*, *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Opieki Nieletnich po niegdy Ignacem Duninie*, Sygn. 28, APŁ, k. 17, podobnie np. w.: *Akta Sądu Pokoju P Łęczyckiego dotyczące się zwołania Rady Rodzinnej po niegdy Tekli z Daniszewskich Soieckiej*, Sygn. 29, SPPL, APŁ, k. 8; *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Opieki po niegdy Maryen z Goczulów Zychlińskiej w Kłodawie*, Sygn. 30, APŁ, k. 81–82.

⁶⁰ *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Opieki po Izydorze Śluckim*, Sygn. 34, SPPL, APŁ, k. 3.

⁶¹ Taka formułka zaczyna pojawiać się w protokołach posiedzenia rad rodzinnych. Np.: *Akta Sądu Pokoju Okręgu Łęczyckiego dotyczące się Opieki nad Nieletnimi dziećmi po Teodorze Ostrowskim pozostałymi*, Sygn. 38, APŁ, k. 3; *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Opieki Nieletnich po Star Gredli Dembińskiej pozostałych Dzieci*, Sygn. 37, APŁ, k. 3.

był sędzią pokoju⁶². Wartość majątku pupila decydowała o tym, kto miał przewodniczyć radzie familijnej. W sprawach opieki, w której majątek był niższy od ustawowo przewidzianego progu, rada familijna odbywała się pod prezydencją burmistrza lub prezydenta w mieście, względnie wójta na wsi⁶³. W 1826 r. urządzono opieki nad uboższymi w Mieście Warszawie i na Pradze w następujący sposób: *Obowiązki dozorowania opiek uboższych, prawem Seymowem z dnia 13 Czerwca 1825 r. w ogólności na Prezydentów włożone, wykonywane będą w mieście Stołecznem Warszawie w zastępstwie Prezydenta, przez Komisarzy Cyrkułowych i Burmistrza miasta Pragi*. Kolejny przepis polecał im: *zwoływać Rady familijne, onymże przewodniczyć, spisywać inwentarze i inne załatwiać opiekuńcze czynności*⁶⁴. W przypadku przejęcia nadzoru nad opieką przez sędziego pokoju, do akt opiekuńczych załączano wypisy wierzytelne protokołów rad familijnych odbytych np. pod prezydencją burmistrza⁶⁵. W praktyce pojawiały się problemy z wyborem właściwego organu. Dodatkowo, gdy organ właściwy został wybrany, mogły pojawić się okoliczności wyłączające go od danej sprawy. Np. suplikant w swoim wniosku argumentował, że rady odbywające się pod przewodnictwem burmistrza, w jego odczuciu podejmowały decyzje szkodliwe dla pupili⁶⁶. Biorąc pod uwagę wartość majątku nieprzekraczającą 10 000 złotych polskich, właściwym do zwołania rady był w tym wypadku burmistrz. Ów wcześniej złożony z opieki, umiejętnie wykorzystał śmierć matki pupili jako zdarzenie mogące wpłynąć na zmianę tej wartości⁶⁷. Rada familijna odbyta w kwietniu 1833 r. pod powagą sądu pokoju podała w wątpliwość bezstronność burmistrza Grzegorzewa, stwierdzając: *Zważywszy daley, że burmistrz Miasta Grzegorzewa posiada Dom Nieletnich Nuzkiewiczów iest w tym przedmiocie interesowany*⁶⁸.

4.2 Rada familijna powinna być zwoływana przez sędziego pokoju właściwego ze względu na miejsce zamieszkania nieletnich, a nie ze względu na

⁶² Art. 386 KCKP.

⁶³ Art. 373 KCKP.

⁶⁴ Art. 1–2, *Dozorowanie spadków i urządzanie opiek osób uboższych w mieście Warszawie i na Pradze poruczone Komissarzom Cyrkułowskim i Burmistrzowi miasta Pragi*, z 5 sierpnia 1826 r., *Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, nr 11, s. 343–345.

⁶⁵ Przykładowy wypis protokołu posiedzenia odbytego w październiku 1852 r. (*Akta Sądu Pokoju w Łęczycy dotyczące się nieletnich Hartfil, Sąd Pokoju Powiatu Łęczyckiego*, Sygn. 45, k. 1–3).

⁶⁶ Chodziło między innymi o złożenie go z opieki i o osobę nowego opiekuna. Ów opiekun ponoć przyjaźnił się z burmistrzem, co więcej oddał nieruchomy majątek w posiadanie burmistrzowi.

⁶⁷ *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Opieki po Melchiorze i Apoloni Nuzkiewiczów Małżonków w Grzegorzewie*, Sygn. 32, SPPL, APŁ, k. 1–14.

⁶⁸ *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Opieki po Melchiorze i Apoloni Nuzkiewiczów Małżonków w Grzegorzewie*, Sygn. 32, SPPL, APŁ, k. 8.

miejsce położenia nieruchomości czy też zamieszkania opiekuna głównego⁶⁹. W przypadku opieki, w której prawo do zwołania rad rodzinnych przysługiwało innemu organowi, jego właściwość ustalana była na tych samych zasadach.

5

Nie było ani w KN, ani w KCKP przepisu zakazującego opiekunom uczestniczenia w radzie rodzinnej w charakterze członka. Jednak w praktyce opiekun nigdy jako członek rady rodzinnej nie uczestniczył, choć opiekunowie brali udział w jej posiedzeniach, czy to jako inicjatorzy podejmowanych przez nią uchwał, czy też zdając rachunki z opieki⁷⁰. Mogli również w niej głosować. Natomiast zgodnie z art. 426 KN, a później z 397 KCKP opiekun nie mógł domagać się złożenia opiekuna przydanego ani głosować w radzie rodzinnej na ten cel zwołanej⁷¹. Art. 423 KN zabraniał opiekunowi głosować na opiekuna przydanego. Powtórzono tę zasadę w art. 394 KCKP. Opiekunowie nie zawsze przybywali osobiście⁷². Udział opiekuna w posiedzeniu rady nie zawsze był konieczny. Jednak wzywano ich na posiedzenie rady rodzinnej, a obecność tę zaznaczano w protokole osobno, po zapisaniu komparycji członków (np. w protokole z posiedzenia rady rodzinnej z 1819 r. wymieniono członków, a następnie pojawia się wzmianka o obecności opiekunów: *Oprócz tego Stawili się, W. Franciszek Zabokrzycki Sędzia w Wsi Anuszewie w Powiecie Konińskim Jako Opiekun Nieletniej, Tudzież W. Teodor Zabokrzecki Radca z Powiatu Łęczyckiego w Wsi Łęcku Powiecie Gostyńskim Zamieszkały Opiekun Nieletniej, Na koniec W. Woyciech Zabokrzycki w Wsi Umieniu Powiecie Łęczycki zamieszkały, iako Podopieczny teyże Nieletniej, Wszyscy zaś przez Uchwałę Rady Rodzinnej w dniu 24 Czerwca 1816⁸⁰ r^u na Gronie Wsi Ostrowa odbytey, Obrani y postanowieni*⁷³. Zdarzały się jednak sytuacje, że umieszczano ich jako członków rady rodzinnej⁷⁴, np. w czerwcu 1817 r. na posiedzeniu rady rodzinnej wśród 7 członków wskazano 2 opiekunów, zapisując poniżej uwagę: *w składzie takowym iak*

⁶⁹ D. Skurzalski, *Jurysprudencea Cywilna systematycznie ułożona*, Warszawa 1895, s. 23.

⁷⁰ Patrz: *Akta Opiekuńcze nieletnich po niegdy Janie Żurawskim z Dąbia*, Sygn. 17, APŁ, k. 10–11.

⁷¹ Art. 426. KN., art. 397 KCKP, patrz: A. Okolski, s. 178.

⁷² *Stawił się także w Imieniu W Zygmunta Jaraczewskiego Ojca i Głównego Opiekona Nieletnich Antoni Jaraczewski brat Ojca a Stryi nieletnich w zastępstwie, iego, listem, Akta nieletnich po s. P. Annie Secundo voto Jaraczewskiej ...*, k. 14.

⁷³ *Akta opiekuńcze nieletniej Julianny Zabokrzyckiej*, Sygn. 7, SPPL, APŁ, k. 6; *Akta Sądu Pokoju Okręgu Łęczyńskiego dotyczące się ustanowienia Opiekuna nad nieletnimi po Krzysztofie Deyter pozostałemi*, SPPL, APŁ, Sygn. 46, k. 14–15; *Akta opiekuńcze Nieletnich po niegdy ś. P. Benjaminie Gottlieb Heringu*, Sygn. 4, SPPL, APŁ, s. 56.

⁷⁴ *Akta dotyczące się zwołania Rady Rodzinnej nieletniego Izydora Śluckiego...*, s. 56.

wyżey wyszczególnione zostało⁷⁵. W protokole posiedzenia rady z 1824 r. wśród członków ujęto opiekuna głównego, jak również opiekuna przydanego, członków jednak było 7, toteż wymóg formalny był spełniony⁷⁶. W 1824 r. ujęto opiekuna wśród członków, jednak posiedzenie z innych względów odroczone.

O nieprzynależeniu opiekunów do składu rady familijnej świadczą sformułowania pojawiające się w dokumentach opiekuńczych: *Członki Rady Familijney zobowiązały tak Opiekunów iako y Podopiekuna aby*⁷⁷; *Rada familijna jednogłośnie wspólnie z Opiekunami Nieoletnich Giżowskich Deklaruie*⁷⁸; *Na tym Rada posiedzenie swe dzisiejsze kończy, którego Protokół głośno odczytany przez Członki Wezwane, Opiekonów, y Nas Sędziego Prezydującego wraz z Pisarzem podpisany Został*⁷⁹.

Zdarzyć się mogło, że opiekun został wybrany z grona członków rady. Wiadomo, że po wyborze przestawał być członkiem, jednak wszystkie decyzje podjęte przed wyborem podejmował wspólnie z innymi jako jej członek⁸⁰. O niemożności łączenia funkcji członka rady ze sprawowaniem opieki, świadczą zachodzące w praktyce przybieranie nowych członków na miejsce krewnych, których powołano na opiekunów. W 1830 r. rada familijna po wybraniu na opiekuna jednego ze swych członków, przybrała na jego miejsce nowego *dla skompletowania Członków do liczby prawem przepisanej*⁸¹. Podobnie w 1834 r. we wniosku o zwołanie rady familijnej, suplikant podał członków, z czego przy dwóch zaznaczył, iż podaje ich w miejsce opiekuna głównego i opiekuna przydanego⁸².

⁷⁵ *Ibidem*, s. 69–70.

⁷⁶ *Akta opiekuńcze dotyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś. P. Ontonem Szamowskim...*, s. 155.

⁷⁷ *Akta opiekuńcze nieletniey Julianny Zabokrzyckiey*, Sygn. 7, SPPL, APŁ, k. 3.

⁷⁸ *Akta Opiekuńcze nieletnich Giżowskich*, Sygn. 11, SPPL, APŁ, k. 11.

⁷⁹ *Akta Opiekuńcze Nieletnich Wężyków Sp. J. W. Adama Wężyka Sukcessorów*, Sygn. 9, SPPL, APŁ, k. 16.

⁸⁰ Np. opiekun wybrany z grona członków rady familijnej podpisał się pod protokołem sporządzonym z jej posiedzenia, jako członek i opiekun (*Akta opiekuńcze nieletniey Julianny Zabokrzyckiey*, Sygn. 7, SPPL, APŁ, k. 3).

⁸¹ *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Uregulowania Opieki Nieletnich Trzebuchowskich po zmarłym Jozefie Trzebuchowskim Dziedzicu Dóbr Barłog pozostałych*, Sygn. 26, SPPL, APŁ, k. 10; *Akta opiekuńcze dotyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś. P. Ontonem Szamowskim*, s. 155.

⁸² *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Uregulowania Opieki Nieletnich Trzebuchowskich po zmarłym Jozefie Trzebuchowskim Dziedzicu Dóbr Barłog pozostałych*, Sygn. 26, SPPL, APŁ, k. 13.

6

6.1. Zgromadzenie wymaganej liczby członków było dość trudne do osiągnięcia, pomijając opieki, w których zarządzany majątek był rozmiarów znacznie mniejszych. Sędzia po przychylnym rozpatrzeniu wniosku o zwołanie rady rodzinnej, zarządzał przeprowadzenie kurendy. Czynności związane z zawiadomieniem członków o terminie i miejscu posiedzenia rady rodzinnej powierzane były co do zasady pisarzowi sądu pokoju (przygotowywał kurendę)⁸³ i woźnemu, który zawiadamiał członków⁸⁴. Informowany potwierdzał otrzymanie zawiadomienia, podpisując się przy swoim nazwisku na dokumencie w tym celu sporządzonym. Poza tym sędzia zwołując radę rodzinną pouczał o karze⁸⁵ grożącej za nieusprawiedliwione niestawiennictwo na terminie. Np. w 1826 r. sąd wzywał członków: *aby w terminie powyższym w miejscu posiedzeń Sądu tutejszego się stawili sami lub przez umocowanych, a to pod Zagrożeniem Kary złotych 50 stosownie do prawa Kodexu Cyw: Królestwa Polskiego*⁸⁶.

Karę za niestawiennictwo wymierzał prezydujący w radzie, bez możliwości odwołania się od jego decyzji⁸⁷. W 1826 r. sąd wzywając członków na posiedzenie rady rodzinnej pouczył ich nie tylko o karze, jaka im za nieobecność na terminie grozi, ale również oświadczył, iż zostaną obciążeni kosztami, które z ich niestawiennictwa wynikną⁸⁸.

6.2. Ustawodawca dawał możliwość sądowi, by w razie nieprzybycia wezwanego członka na termin z ważnej przyczyny, przedłużył lub odroczył posiedze-

⁸³ Np.: *Akta Opiekuńcze Nieletnich Skoniecznych, Sąd Pokoju Powiatu, Łęczyckiego*, Sygn. 13, APŁ, s. 2; *Akta Opiekuńcze nieletnich Giżowskich*, Sygn. 11, APŁ, k. 3; *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego dotyczące się Opieki Nieletnich po niegdy Ignacem Duninie*, Sygn. 28, APŁ, k. 13.

⁸⁴ Np.: *Akta Opiekuńcze nieletnich Willów po s. P. Gottfrydzie Will z Dąbia*, Sygn. 15, APŁ, s. 2; *Akta Opiekuńcze nieletnich po niegdy Janie Żurawskim z Dąbia*, Sygn. 17, APŁ, s. 3; *Akta Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego, dotyczące się Ustanowienia Opieki Nieletnich Grabowskich po zmarłej Maryannie ze Stępowskich pozostałych dzieci*, Sygn. 27, APŁ, k. 2.

⁸⁵ Zgodnie z Art. 413 KN kara ta miała być wymierzana w wysokości do pięćdziesięciu franków. Od postanowienia tego apelacja nie przysługiwała. Zgodnie z art. 383 KCKP kara wynosiła 50 złotych polskich. Dla członków rady rodzinnej, której przewodniczył prezydent, burmistrz bądź wójt, kara ta nie mogła przewyższać dwóch złotych polskich.

⁸⁶ *Akta nieletnich po s. P. Annie Secundo voto Jaraczewskiej*, k. 11, podobnie: *Akta opiekuńcze dotyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś.p. Antoniem Szamowskim*, s. 15, Sygn. 4, s. 13–14; *Akta Pupilarne Nieletnich Felicjana i Melchiora Piaseckich po niegdy ś.p. Józefie Piaseckim pozostałych Sukcessorów dotyczące się*, Sygn. 8, SPPL, APŁ, k. 4; *Akta Opiekuńcze i... nieletnich Dussów*, Sygn. 6, SPPL, APŁ, k. 17.

⁸⁷ A. Okolski, *op. cit.*, s. 176.

⁸⁸ *Akta Opiekuńcze Nad Nieletniemi po ś.p. Janie Will*, Sygn. 22, SPPL, APŁ, s. 5.

nie⁸⁹, albo też wyznaczył w miejsce nieobecnej inną osobę⁹⁰. Inną możliwością było obarczenie kosztami zapozwu osób, które uchybiły terminowi. Tak np. postąpił sąd w 1823 r.: *Gdy z mocy Zapozwu w dniu 29. Sierpnia r. b. pod N° 254. przez Woźnego Jozefa Sniegockiego prawnie doręczonego, nikt więcej się nie zgłosił, z powodu którego w dniu dzisiejszem nic przedsięwziętem być niemożliwo – Sąd na koszt niestawiających nowy Termin wyznaczyć był zmuszony*⁹¹.

Mimo tych wszystkich zabiegów często trudno było zmobilizować najbliższych krewnych do uczestniczenia w posiedzeniu rady. Przyczyny były rozmaite. Często chodziło o niepopularność spraw mających być przedmiotem uchwały rady. Np. wydanie pupilki za męża, czy też usamowlnienie pupila.

7

W praktyce skład rady nie miał stałego charakteru. Dla potrzeb poszczególnych uchwał mógł on być uzupełniany. Nowi członkowie pojawiali się w radzie, nie tylko aby skompletować jej skład, ale czasem z przyczyn od opieki niezależnych (np. gdy siostra pupila wyszła za męża, jej mąż miał zgodnie z art. 408 K.N. prawo do uczestniczenia w radzie familijnej). Nie podlega jednak wątpliwości, że pilnowano tego, aby skład odpowiadał wymogom formalnym. Znamienne jest, iż często w radzie familijnej jako przyjaciele rodziców, sąsiedzi, pojawiali się urzędnicy sądowi.

⁸⁹ *Akta opiekuńcze tyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś.p. Antoniem Szamowskim ...*, s. 22.

⁹⁰ A. Okolski, *op. cit.*, s. 177.

⁹¹ *Akta Opiekuńcze nad nieletnią Krystyną Wizer, k. 14, podobnie: Akta opiekuńcze tyczące się opieki nad pozostałymi małoletnimi po niegdy ś. P. Antoniem Szamowskim ...*, s. 19–20.